

Lutka marioneta- proces kreacije i izrade s osvrtom na primjenu u radu s djecom rane i predškolske dobi

Halić, Mateja

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:081903>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Mateja Halić

**LUTKA MARIONETA- PROCES KREACIJE I IZRADE S
OSVRTOM NA PRIMJENU LUTKE U RADU S DJECOM
RANE I PREDŠKOLSKE DOBI**

Završni rad

Zagreb, rujan, 2021.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Mateja Halić

**LUTKA MARIONETA- PROCES KREACIJE I IZRADE S
OSVRTOM NA PRIMJENU LUTKE U RADU S DJECOM
RANE I PREDŠKOLSKE DOBI**

Završni rad

MENTOR: doc. dr.sc. Marijana Županić Benić

Zagreb, rujan, 2021.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POVIJEST LUTKARSTVA	2
3. VRSTE LUTAKA	3
3.1. <i>Ginjol</i>	3
3.2. <i>Lutke sjene</i>	4
3.3. <i>Javajke</i>	5
3.4. <i>Marionete</i>	5
4. POVEZANOST DJETETA I LUTKE	7
4.1. <i>Poticanje pozitivne slike o sebi</i>	7
4.2. <i>Poticanje dječje samostalnosti</i>	8
4.3. <i>Poticanje socijalne kompetencije</i>	8
4.4. <i>Poticanje dječjeg stvaralaštva</i>	9
5. LUTKARSKA PREDSTAVA U ODGOJNOJ SKUPINI	10
6. IZRADA MARIONETE	12
6.1. <i>Idejna skica</i>	13
6.2. <i>Tehnički crtež</i>	14
6.3. <i>Materijali i alati</i>	15
6.4. <i>Izrada lutke</i>	15
7. ZAKLJUČAK	25
8. LITERATURA	26

SAŽETAK

Lutka kao sredstvo komunikacije i izražavanja česta je u odgojno-obrazovnim skupinama. Mnogostruku važnost prisustva lutke ističu mnogi autori. Ona pomaže djetetu u stvaranju pozitivne slike o sebi, potiče dječju samostalnost, potiče razvoj socijalnih kompetencija kao i razvoj dječjeg stvaralaštva. Lutka djeci postaje najbolji prijatelj pomoću kojeg se nose sa mogućim frustracijama i promjenama u njihovim životima. Upoznavanje djece sa različitim vrstama lutaka približava im svijet dramsko-scenske umjetnosti. U radu su predstavljene različite vrste lutaka kao što su ginjol, javajka, marioneta i lutke sjene. Upravo jedna od najprivlačnijih lutaka je marioneta koja zbog vjerodostojnosti u oponašanju ljudskog pokreta može najvjernije uprizoriti lik čovjeka i svih njegovih osobina. U teorijskom dijelu prikazana je kratka povijest lutkarstva koja prikazuje razvoj lutaka i njihovu primjenu kroz stoljeća, kao i pripremu lutkarste predstave u odgojno-obrazovnoj skupini. Praktični dio rada odnosi se na proces izrade marionete koji iziskuje mnogo pripreme i dobru organizaciju. Potrebno je pomno isplanirati detaljan tok izrade, od skice do finalnog proizvoda kako bi realizacija zamišljenog uspjela. Uz dobar plan, adekvatan alat i materijal finalan proizvod je gotov i spreman za uporabu. Proces izrade vlastite marionete dokumentiran je fotografijama te je opisan kompletan proces od pripreme do konačne realizacije lutke.

Ključne riječi: *lutkarstvo, marioneta, lutkarska predstava u vrtiću, izrada lutaka*

SUMMARY

Marionette- The Process of Creation and Realization with Reference to the Use in Working with Preschool Children

A puppet as a means of communication and expression is common in educational groups. The multiple importance of the puppet's presence is emphasized by many authors. It helps the child to create a positive image of himself, encourages children's independence and the development of social competencies as well as the development of children's creativity. The puppet becomes the children's best friend and it helps them to cope with possible frustrations and changes in their lives. Introducing children to different types of puppets brings them closer to the world of dramatic performing arts. Different types of puppets are presented, such as ginjol, javajka, marionette. Precisely one of the most attractive puppet is a marionette which, due to its realistic imitation of human movements, can best stage the character of a man. A brief history of puppetry shows the development of puppets and their use through the centuries. The theoretical part of this work also presents the preparation of a puppet show in a kindergarten. The practical part of the work refers to the process of making puppets that requires a lot of preparation and good organization. It is necessary to carefully plan the detailed course of production, from the sketch to the final product in order to realize the planned to succeed. With a good plan, adequate tools and materials the final product is ready to use. The course of production is presented by photographs.

Key words: *puppetry, marionette, puppet show in kindergarten, making puppets*

1. UVOD

Prilikom dosadašnjeg školovanja, susretavši se sa različitim oblicima likovnog izražavanja, na mene je najjači dojam ostavilo lutkarstvo i kazalište. Svojom raznovrsnošću i kreativnošću lutkarstvo plijeni pažnju i poziva na sudjelovanje. Uzimajući u obzir profesiju odgajatelja potrebno je osvijestiti važnost lutke u životima djece te sam, vodeći se time, odlučila pobliže istražiti način na koji lutka doprinosi dječjem razvoju te spojiti dvije vrlo važne stvari - profesionalno obrazovanje i ljubav prema stvaranju.

Lutkarstvo kao jedna od najpogodnijih scenskih umjetnosti idealna je za interpretaciju fantastike, bajki i čudnovatih prizora. Samim time vrlo je blisko djeci te pruža neizmjerne mogućnosti izražavanja. Način na koji djeci približavamo sadržaj je na nama samima, zato je edukacija i želja za napretkom na području lutkarstva za odgajatelja veoma bitan faktor. Uvidjevši važnost prisutnosti potpune kazališne umjetnosti u predškolskim ustanovama odgovaramo na mnogostruke dječje potrebe, ali i napredujemo na profesionalnom planu.

Privlačna pomisao je bila i izrada lutke a odluka je pala na marionetu. Marioneta je vrsta lutke koja egzistira već stoljećima. Način na koji marioneta oživljava je kroz pokret, animaciju od strane animatora. Izrada lutke je kompleksna i zahtjevna, traži potpunu posvećenost i preciznost kako bi cijeli mehanizam funkcionirao skladno. Samim time u kreaciju i izradu je potrebno uložiti mnogo truda i vremena kako bi dobili ono što smo zamislili.

U radu će se prikazivati utjecaj lutke na dijete i njegov razvoj te značaj lutke u dječjem vrtiću. Ujedno je zorno prikazan proces izrade lutke od idejne skice preko razrade ideje do same izrade koja će biti popraćena fotografijama.

2. POVIJEST LUTKARSTVA

Lutkarstvo smatramo oblikom kazališne umjetnosti u kojoj je u prvom planu lutka kojom upravlja glumac, lutkar, stavljen u drugi plan. Sami počeci lutkarstva naziru se na dalekom Istoku i postupno se šire prema Europi. Počevši od Indije, preko Kine, stare Grčke i Rima pa sve do Europe lutkarstvo i scenska kultura su ostavljali svoj trag. Primjerice, u sredovjekovnim crkvama su se također pojavljivale lutke. S vremenom su izgubile vjerska obilježja i postale narodni heroji, jer su se kroz humor i smijeh borile za narod. U 16. i 17. stoljeću s lutkarima i lutkarskim predstavama moglo se susresti na trgovima i sajmovima (Bogner - Šaban, A. 1994). One su se postupno počele pojavljivati i u palačama sve do 18. stoljeća kada je gotovo svaka palača imala svoje lutkarsko kazalište. U 20. stoljeću lutkarske predstave su počele gubiti realizam i sve više naginjati simbolizmu, stilizaciji, kubizmu, apstrakciji i ekspresionizmu. Lutka nakon toga prestaje biti kopija glumca već simbol. Lutkarska kazališta počinju sadržavati grotesku i satiru. Prvom lutkarskom predstavom na našim područjima smatramo onu Josipa Klemenčića u Ljubljani 1913. godine (Glibo, 2000).

3. VRSTE LUTAKA

Postoji više vrsta lutaka koje se razlikuju po načinu izrade. Jedne od najpoznatijih su ručne lutke koji se dijele na ginjole i zijevalice. Svi se sjećamo popularnog Muppet Showa, televizijske serije, gdje je američki lutkar Jim Henson predstavio najpoznatijeg žapca Kermita kao lutku zijevalicu. Zijevalica se također navlači na ruku poput rukavice ali položaj ruke unutar lutke je drugačiji. Prsti ruke su u vertikalnom položaju te otvaraju i zatvaraju lutkina usta. Ovaj tip lutke se koristi kada je kod likova u lutkarskoj predstavi izraženija riječ ili pjesma. Zbog lagane kontrole ovih lutaka djeca se vole koristiti njima te ih rado upotrebljavaju u svakodnevnim aktivnostima (Županić Benić, 2009).

„Lutka je trodimenzionalna figura izrađena od različitih materijala poput drva, voska, papirmašea, platna ili metala. Namijenjena je kazališnoj izvedbi da prikaže čovjeka ili neko drugo biće, a oživljava ju čovjek uz pomoć žica i štapova kojima manipulira izvana ili neposredno vlastitom rukom, ukoliko je, na primjer, manipulirana iznutra“ (Jurkowski, 2005, str. 11).

3.1. Ginjol

Navlačenjem rukavice na ruku, pokretanjem prstiju te rotacijom šake i podlaktice lutka ginjol oživljava. Pošto se lutkom upravlja odozdo, odnosno kroz rukavicu, ona je u tom trenutku produžetak lutkara te postaje dio njega. Kod ginjola kažiprst pokreće glavu dok palac i mali prst pokreću lutkine ruke i na taj način je animiraju (Županić Benić, 2009).

Zbog svoje jednostavne izrade i animacije ginjol je lutka koju često susrećemo u dječjim vrtićima. Za najjednostavniju ginjol lutku može poslužiti komad tkaknine, čarapa ili stiroporna loptica. Često je napravljena od materijala koji imamo svakodnevno pri ruci. Ova lutka je kod djece najprihvaćenija zbog svoje jednostavnosti te zbog toga često nastaju spontane igre lutkama (Varl, 2000).

Fotografija 1. Ginjol lutka

Preuzeto sa <http://www.knap.hr/centar/novost.asp?id=45>

3.2.Lutke sjene

Jedan od meni najzanimljivijih tipova lutaka su lutke sjene. One nikad nisu vidljive publici već svoju priču prenose preko igre svjetla i sjene. Priljubljene uz platno, pokretane žicom ili rukom, dvodimenzionalne su i stvaraju figure u prirodnom pokretu zbog čega izgledaju kao da su oživljene. Lutke se obično izrađuju iz materijala poput kože, kartona, papirusa ili drveta, što ne čini potpuni doživljaj lutke. One su u neraskidivoj vezi sa platnom i svjetlom, čime zajedno čine finalnu čaroliju (Županić Benić, 2009).

Fotografija 2. Lutke sjene

Preuzetto sa <https://images.app.goo.gl/Fm8FthJ8JmfggdKfA>

3.3. Javajke

Kada govorimo o lutkama na štapu uzimamo u obzir najjednostavnije lutke izrađene od papira i priliječljene na štapić kao i velike lutke kojima može upravljati više animatora. Takve lutke nazivamo javajkama. Trodimenzionalna lutka pokretana mehanizmom sastavljenim od štapa fiksiranog na glavu lutke i žica kojima se pokreću ruke. Kod javajke su pokretni glava, trup i ruke dok je donji dio lutke tkanina koja pokriva ruku animatora (Županić Benić, 2009).

Fotografija 3. Lutka javajka

Preuzeto sa <https://images.app.goo.gl/fL5rWpWMxnvGb4dG>

3.4. Marionete

Lutke koje se pokreću koncima nazivamo marionetama. Figura marionete sastoji se od pokretnih udova koji su koncima pričvršćeni na križni mehanizam putem kojeg lutkar upravlja njome. Sastoje se od triju glavnih elemenata koji čine: tijelo lutke, mehanizam za kontrolu i niti koje su pričvršćene za dijelove lutke (Županić Benić, 2009). Marioneta se izrađuje kada želimo lutku s pokretnim udovima, koja može biti izrađena do najsitnijih detalja ili lutku koju želimo animirati pokretanjem s marionetskog mosta. Najčešće se izrađuje od drveta, ali može biti

izrađena od drugih materijala kao što su stiropor ili masa za modeliranje. Moguće je i kombinirati materijale kako bi došli do rezultata koji smo postavili za cilj inicijalnom idejnom skicom. Ona je jedna od tehnički najzahtjevnijih vrsta lutaka. Sama izrada lutke podrazumijeva poznavanje materijala i tehnika izrade, osjećaj za logiku pomicanja zglobova kao i osjećaj za omjere (Varl, 1999). U jednostavnijem obliku, lutki se pokreću udovi uslijed čega ona može hodati, skakati, sjediti, mahati rukama i okretati glavu, dok u nešto kompleksnijim izvedbama one mogu otvarati usta te otvarati i zatvarati oči. U tom slučaju lutka može imati i do pedeset niti koje ju pokreću, dok ih u najjednostavnijim izvedbama ima minimalno osam do devet. Tijekom izrade marionete valja se voditi mišlju da je svaka marioneta univerzalna te da ne postoji samo jedan način izrade. Pri izradi marionete fokus je na ekspresiji lica koje lutki daje osnovnu karakteristiku i određuje cijeli lik. Karakter lutke prati i kostim koji je obično simbolično naznačen. Materijal namijenjen za izradu kostima trebao bi biti suptilan, fine teksture i sa malim uzorkom, ako je uzorak potreban. Gotovo uvijek je bolje ostaviti kostim neobrubljen, osim ako se radi o materijalu koji se para ili iz nekog razloga uvija. Prilikom izrade kostima za lutke koje imaju namjenu pokretanja trebalo bi se uzeti u obzir da je potrebna izra donjeg rublja. Od svih vrsta lutaka marionete na koncima su strukturirane kako bi najzornije prikazale ljudski ili životinjski pokret. Kako su pokretane koncima koji su jedva vidljivi daju iluziju živih bića (Beaton, M., B. 2001).

Fotografija 4. *Lutka marioneta*

Preuzeto sa <https://puccimanuli.com/products/jester-troll-marionette>

4. POVEZANOST DJETETA I LUTKE

Dijete se povezuje sa lutkom od najranijih dana kroz simboličku igru u kojoj ponovno proživljava već viđeno i doživljeno. Odgajatelj u odgojnoj skupini ima mogućnost upotrebljavati različite vrste lutaka kojima potiče razvoj dječje osobnosti. Prilikom faze adaptacije u odgojno obrazovnoj ustanovi djeca nerijetko koriste lutku kao prijelazni objekt. U trenucima kada ostanu sami u nepoznatoj okolini lutka im je najbolji prijatelj s kojim mogu razgovarati o svemu, odnosno voditi monolog. Također u tome razdoblju dolazi do frustracija i agresije zbog nezadovoljstva gdje lutka često može biti pomagač u izražavanju negativnih emocija te doprinijeti smanjenju napetosti. Odgajatelj u tom periodu, ali i u bilo kojoj drugoj situaciji, može koristiti lutku kao posrednika u komunikaciji kako bi bio shvatio dijete i njegove osjećaje u određenom trenutku (Tomasović, 2016).

4.1. Poticanje pozitivne slike o sebi

Jedan od najvažnijih ciljeva odgajatelja je pomoći djetetu da razvije pozitivnu percepciju samoga sebe. Prema Ivon (2010, str. 40) postoji više sastavnica slike o samome sebi: tjelesno ja, intelektualno ja, emocionalno ja, društveno ja i komunikacijsko ja. Ovaj podnaslov fokusirati će se upravo na to kako lutke, uz adekvatna znanja i vještine odgajatelja, mogu pomoći pri razvoju istih. Prije samog početka opisivanja interakcije odgajatelja, lutaka i djece potrebno je postaviti pitanje zbog čega je pozitivna percepcija samoga sebe kod djeteta bitna? Ivon (2010) piše da razvojem slike o samome sebi raste dječja spoznajna sposobnost što ih čini kooperativnijima i uspješnijima u daljnjem procesu školovanja.

U radu sa djecom odgajatelji upotrebljavaju različite vrste lutaka uz pomoć kojih potiču razvoj različitih dijelova osobnosti. Moguće je koristiti humanete, lutke sjene, ručne lutke, lutke na štapu, marionete, animirati predmete, prirediti plastelin kako bi djeca samostalno mogla izraditi svoju lutku ili različite objekte koje odgajatelji i djeca kasnije mogu animirati. Posebno su zanimljive humanete kao lutke koje vjerno prikazuju djetetov „alter-ego“. Napravljene od različitih materijala, najčešće papira ili tkanine, mogu visjeti oko vrata, ruku i nogu pričvršćenih za dječje tako da ih dijete samostalno animira. Iza lutke, dijete se osjeća „skriveno“ što ga potiče da istražuje različite načine interakcije sa okolinom (Paljetak, 2007).

Lutkarstvo je obično grupna aktivnost pa pomaže djeci izgraditi društveno i komunikacijsko „ja“. Prilikom izrade samih lutaka djeca se socijaliziraju, promatraju i slušaju jedni druge,

surađuju, čekaju u redu te poštuju ideje i osjećaje drugih. Lutke kao posrednik mogu pomoći sramežljivoj u komunikaciji sa drugima. U komunikaciji sa djetetom odgajatelj, koristeći lutku, omogućuje dijalog svakom djetetu. Uz usmenu komunikaciju lutke sa djetetom, komunikacija se može odvijati i neverbalnim putem (lutka kroz pokret izražava emocije, želje...) nakon čega djeca verbaliziraju i rješavaju zadatke koje prepoznaju. Lutke pomažu djeci da postanu svjesni svojeg tijela, njegove građe, veličine i funkcije (Ivon, 2010).

4.2. Poticanje dječje samostalnosti

Jedno od najvažnijih obilježja humanističkog predškolskog kurikulumu jest razvoj dječje autonomije i samostalnosti. Dijete u predškolskoj dobi uči promatranjem odnosno po modelu. Osim toga dijete uči čineći, istražujući i eksperimentirajući predmetima u okolini. Kako bi dijete postalo samostalno i usudilo se samo istraživati svijet oko sebe potrebno mu je osigurati sigurno okruženje kao i osobe koje će ga ohrabriti i poticati na samostalne akcije. Odgajateljeva zadaća upravo je ta, osigurati djetetu sigurno okruženje te ga poticati.

Lutka je autoritet koji je dijete izabralo samo i na taj način odgajatelj dopire do djece. Ona u tim situacijama postaje posrednik između djeteta i odgajatelja i pomaže djetetu da se uključi u različite socijalne situacije (Ivon, 2010).

4.3. Poticanje socijalne kompetencije

Prilikom faze adaptacije, bila onda u jasličkoj ili vrtićkoj dobi, dijete se bori sa nizom prepreka koje su mu veoma neugodne i iz njegove pozicije nepremostive. Dijete u odgojnoj skupini s vremenom razvija socijalne kompetencije, a tijekom tog vremena odgajatelj je osoba koja mu pomaže prebroditi te situacije. Lutka u tim momentima može biti od velike pomoći. Prilikom konfliktnih situacija između djece odgajatelj može upotrijebiti lutku kao sredstvo koje rješava različite konfliktne situacije. Djeca preko lutaka uče o konfliktima, uviđaju na koji se način mogu riješiti te usvajaju znanja o kompromisima koji su neophodni u komunikaciji. Lutka djeci pomaže u sklapanju prijateljstava, prevladavanju straha, djeluje relaksirajuće i smanjuje agresivno ponašanje (Ivon, 2010). Djeca kroz interakciju sa drugima razvijaju socijalne kompetencije, usvajaju obrasce ponašanja, pravila i norme. Socijalne vještine poput empatije, velikodušnosti, ljubaznosti, odgovornosti ili kooperativnosti dijete može naučiti tijekom izrade lutke surađujući sa vršnjacima, kao i tijekom igre lutkom gdje se stvaraju različiti karakteri i situacije (Brajša-Žganec, 2003).

4.4. Poticanje dječjeg stvaralaštva

Cropley (1992 prema Ivon, 2010) stvaralaštvo dočarava kao smjelo, inovativno, slobodno i originalno mišljenje koje se sastoji od tri obilježja: intelektualno, motivacijsko i emocionalno. Intelektualno obilježje se odnosi na sposobnost stvaranja ideja, motivacijsko obilježje na motivaciju za rad na istima te komunikaciju o njima nakon što su konstruirane. Emocionalno obilježje se općenito odnosi na hrabrost u istupanju s pojedinom idejom, ustrajanje u realizaciji iste kao i opiranje konformizmu. Zadovoljavanjem ovih triju obilježja pružamo djeci mogućnost za postizanje stvaralačkih uspjeha i razvoj kreativnog razmišljanja.

Dijete se kroz igru izražava na mnoge načine, upoznaje okolinu oko sebe, nosi se sa situacijama koje je doživjelo te ih ponovo proživljava. Poticanje stvaralaštva najčešće je pokrenuto bilo kojim materijalom koji je motivirajući za dijete. Različitim materijalima, od papira preko tkanine do gline, djeca izražavaju svoju kreativnost te stječu nova iskustva i spoznaje koje kasnije primijenjuju. Pružajući djeci priliku da se okušaju u samostalnom izrađivanju lutaka, scenografije i scenarija njegujemo njihovo stvaralaštvo i potičemo kreativnost. Prema Miljak (1996.) postoje tri etape dječjeg stvaralaštva. Tijekom prve etape dijete upoznaje predmet, materijal, glas, pokret ili oblik. Istražuje, manipulira i promatra u skladu sa dječjom dobi i sposobnostima. Druga etapa nastupa kada dijete savlada upotrebu predmeta i upozna se sa načinom na koji funkcionira. U trećoj etapi dijete oblikuje nove kombinacije - doraduje i dopunjava određeni predmet.

Osim likovnih kompetencija dijete tijekom igre lutkom razvija i jezične kompetencije. Govor se razvija spontano, tijekom interakcije sa lutkom jer se dijete povezuje sa istom te ton glasa kao i govor prilagođava karakteru lutke. „Transformirajući energiju i usredotočujući se na lutku, dijete zaboravlja na svoje poteškoće i lakše se izražava“ (Korošec, 2004: 34).

Odgajatelj lutkom potiče dijete na spontano izražavanje i spontane reakcije kao što potiče i djetetove dublje interese. Lutka u ovom slučaju potiče dijete da se izražava na samo njemu svojstven način, što i je pretpostavka stvaralaštva. Putem stvaranja i kreiranja lutkarske predstave djeca su motivirana na određenu aktivnost i tako postaju izvori dječjeg stvaralaštva (Ivon, 2010).

5. LUTKARSKA PREDSTAVA U ODGOJNOJ SKUPINI

U suvremenom humanističkom kurikulumu uloga odgajatelja odnosi se na stvaranje poticajne okoline te korištenje postupaka koji podržavaju inicijativu i autonomiju svakog djeteta kao i razvoj stvaralaštva. Zajednička priprema lutkarske predstave djeci daje mnoštvo kreativnog prostora gdje se mogu izraziti, ali i pronaći skrivene potencijale. Važnost sudjelovanja je i u razvijanju jezičnih odnosno govornih sposobnosti djece kao i upoznavanju različitih vrsta materijala za izradu. Materijali mogu biti vuna, spužva, žica, plastika, tkanina ili pak masa za modeliranje. Ovisno o tome koju vrstu lutke izrađujemo s djecom (Županić Benić, M. 2010).

Odgajatelj u prvom planu stvara uvjete da bi se djeca mogla igrati i istraživati. On tako stvara kratke igre kao što su lutkarske improvizacije, kratki igrokazi, dramatizacije pjesmica i slično. Time ukazuje djeci na različite mogućnosti lutke, intonacijske promjene, čist i izražajan govor te vedro raspoloženje kao i želju za nastavkom igre (Glibo, 2000).

Stvarajući prostor za lutkarsku igru otvaraju se stvaralački putevi kojima djeca kroz cjelovite spoznaje dolaze do umjetničkih doživljaja. Odgajatelji u tom procesu sudjeluju aktivno i pasivno, kao promatrač, refleksivni pokretač i osebujni stvaralac. Obrazovanje na polju kazališne i lutkarske umjetnosti je nužno kako bi se spomenute uloge kvalitetno ostvarile (Đerđ, 2015).

Prilikom pripreme lutkarske predstave potrebno je obratiti pozornost na tekst, animaciju, scenografiju, ali i glazbenu podlogu (ako je ista potrebna), kao i prostor za izradu. Prilikom izrade lutaka djeca imaju mogućnost koristiti različite predmete poput igle, konca, škarica i ostalog šivaćeg pribor čime razvijaju finu motoriku ruku. Isto tako potrebno je paziti na odabir materijala koji se mogu kombinirati, ali s mjerom. Kao primjer možemo navesti lutku kojoj je glava napravljena kaširanjem, u istoj tehnici bi trebali biti napravljeni i ostali djelovi, u kombinaciji sa tkaninom koja čini tijelo. Potrebno je paziti na estetiku pri čemu je potrebno obratiti pažnju da djetetu ne ugrožavamo njegovu zamisao. Materijal za izradu lutke može biti bilo što oko nas. Odabir materijala ovisi i o temi predstave. Materijali poput kartona, ljepila, špaga i mnogih ostalih neoblikovanih materijala djecu potiču na podizanje svijesti o ekološkom zbrinjavanju. Kroz izradu djeca upoznaju i različite slikarske i kiparske tehnike poput tempere, gline, glinamola, kaširanja ili gipsa (Šimunov, 2007).

Važno je naglasiti da je prilikom korištenja određenih materijala potrebna asistencija odgajatelja ili prethodno zajedničko prolaženje kroz sami proces izrade, osobito ako se radi o djeci mlađe vrtićke ili jasličke skupine. Materijali i tehnike izrade ovise o tipu lutkarske predstave pa samim time i o tipu lutaka. Scenarij predstave odgajatelj prilagođava dobi djece pri čemu pazi da je tekst lutkarski funkcionalan te da sadrži verbalnu akciju. Dužina teksta je prilagođena dobi djece i trenutnim interesima u skupini (Pokrivka, 1991).

Upotrebljavanjem lutke u odgojno obrazovnom procesu odgajatelj ne stavlja naglasak na pasivno promatranje lutkarske predstave već na aktivno sudjelovanje u njenoj izvedbi, procesu izrade lutaka, scene i svega što čini jednu lutkarsku predstavu.

Uloga odgajatelja je da potakne i motivira dijete na likovno izražavanje u bilo kojem obliku, ponudi što veći izbor materijala i osigura prikladan prostor za izvođenje određene aktivnosti. Osim toga odgajatelj je osoba koja je djeci partner u učenju, osoba koja potiče dijete na razmišljanje i samostalno zaključivanje, osoba koja im osigurava sigurnu okolinu za razvoj na svim područjima, te na samom kraju, osoba koja i sama neprestano uči, istražuje te svoje spoznaje i zapažanja dijeli sa ostalima čime aktivno sudjeluje u unapređenju vlastite profesije. Sukladno tome odgajatelj je osoba koja bi, između ostaloga, trebala biti obrazovana u području dramske i scenske umjetnosti (Kraljević, 2003).

6. IZRADA MARIONETE

Prvi korak nakon odluke izrade marionete je crtanje ili slikanje idejne skice. Ona može biti na manjem formatu papira i izrađena crtačkim ili slikarskim tehnikama po izboru. Nakon skice izrađuje se predložak u prirodnoj veličini lutke. Radi se o tehničkom crtežu koji prikazuje realne mjere lutke. Dalje se prema predlošku izrađuje lutka. Uobičajena veličina lutke je do 50 centimetara, u obzir uzimamo je li lutka ljudskog oblika, kojeg je spola ili je pak životinja ili fantastično biće (Beaton, M., B. 2001).

Kao prvi korak preporučuje se izrada glave marionete. Facijalnim karakteristikama određujemo ostale karakteristike tijela. Svaka lutka može imati jednu facijalnu ekspresiju na temelju čega je moguće izgraditi ostale karakteristike, kao i cijelu priču oko same lutke. Kao primjer možemo navesti položaj obrva koji može uvelike pridonijeti ekspresiji lica. Obrve koje su snažno pritisnute iznad korijena nosa i očnih duplji izražavaju strogost, okrutnost i podlost dok obrve koje su podignute visoko, bez nabora, odražavaju mir ili plahost. Osim obrva i nos pridaje karakteru lica. On može biti dugačak i tanak ili kratak s nagnutim vrhom, okrugao i crven ili ravan i klasičan kao kod nekog plemenitog junaka. Osim obrva i nosa, izrazu lica značajno doprinose usne. Velike, male, širom otvorene ili napućene usne, u kombinaciji sa ostalim karakteristikama, daju specifičan izričaj odnosno emociju licu. Kako naći kombinaciju koja lutkaru odgovara samo je njemu na maštu i volju, ovisno o željenom karakteru lutke (Tománek, 2006).

Kako bi se izrađena lutka pokrenula potrebno ju je povezati sa marionetskim križem, usmjerivačem pomoću kojeg se pokreću određeni djelovi tijela. Postoje dva osnovna tipa križa: okomiti i vodoravni (Beaton, M., B. 2001).

6.1. Idejna skica

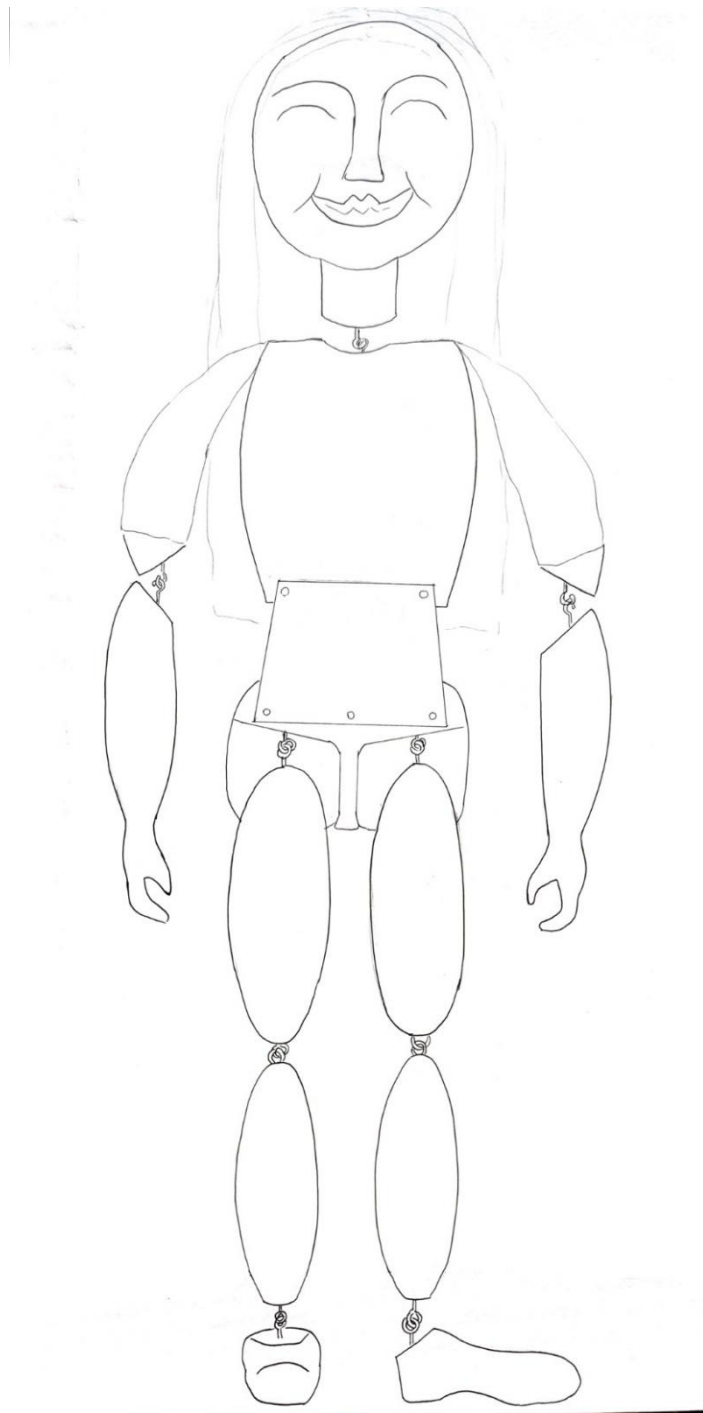
Fotografija 5. (vlastiti izvor)

Inspiracija za lik lutke je „Zora“, boginja praskozorja i povečerja. Prema slavenskoj mitologiji ona svako jutro otvara nebeska vrata za izlazak Sunca te ih svaku večer u suton zatvara. Ujedno predstavlja i božicu trojdnosti pri čemu predstavlja jutro, večer i noć ili djevicu, majku i staricu. Vlastita interpretacija Zore predstavlja boginju u svitanje, dok je jutarnja rosa na travnjacima, ona izranja zajedno sa Suncem. Plava kosa predstavlja zajedničko rađanje sa Suncem, zelene oči i haljina jedinstvo sa prirodom, a crvene usne i puni obrazi mladost i čednost (Spirin, 1997).

6.2. Tehnički crtež

Fotografija 6. (vlastiti izvor)

6.3. Materijali i alati

Prilikom izrade marionoete koriste se različiti materijali i alati. U ovom slučaju kao osnovni materijal koristiti će se drvo lipe. Zbog svoje mekoće lako se obrađuje te je pogodno za izradu lutke. Alati kojima će se obrađivati drvo su: dlijeta, drveni čekić, papir za brušenje, ubodna pila, mala ručna pila, rašpa, papir za brušenje i višenamjenski alat Dremel 4000 s nastavcima.

Materijali su birani prema izvoru *The Complete Book of Marionettes* (Beaton, M., B. 2001). Prilikom izrade drvene marionete potrebni su : komad drva veličine 10 x 10 x 10 cm koji će služiti za izradu glave i vrata, komad veličine 10 x 10 x 7 cm za gornji dio trupa, komad veličine 10 x 8 x 6 za donji dio trupa, komad veličine 10 x 8 x 8 cm za nadlakticu uzimajući u obzir da je ta za obje ruke jer ramena i jedan dio ruke zamjenjuje platno. Za podlaticu i šaku potreban je komad veličine 12 x 5 x 5 cm, izrađuje se dva puta. Komad veličine 11 x 6 x 6 cm za izradu bedra, također se izrađuje dva puta, kao i potkoljenica koja je izrađena od komada veličine 10 x 4 x 4 cm. Potreban je i komad drva veličine 7 x 4 x 6 cm za stopala. Također su potrebni i koža koja povezuje gornji i donji dio trupa, kukice za povezivanje dijelova tijela, čavlići, drvoifix, kudelj, pamučni materijal za povezivanje ramena sa podlakticama, tankoslojni lazurni premaz, lak za čamce.

6.4. Izrada lutke

Postoje tri važna faktora kod izrade tijela marionete a to su : izgled, fleksibilnost i upravljanje zbog čega je potrebno obratiti pozornost na odabir materijala i alata (Beaton, M., B. 2001).

Nakon što ideju prenesemo na papir, nacrtamo lik u prirodnoj veličini, pripremimo alat i materijal izrada može početi. Nakon što je sa panja lipe skinuta kora i drvo je izrezano u okvirima odgovarajućih dimenzija, na komade drva ucrtavaju se dijelovi tijela. Pomoću paus i indigo papira nacrt pojedinih dijelova prenosi se na drvene kocke. Kod glave se ucrtavaju oba profila, prednji dio i pozadina glave. Ucertava se i položaj vrata.

Fotografija 7. (vlastiti izvor)

Dimenzije komada drveta prije obrade su 10 x 10 x 7 centimetara. Prilikom izrade glave kocka drva se stavlja u škripu te se dlijetom skida višak. Na taj način iz drvene kocke izranja na površinu izranja reljef lica. Potrebno je paziti na najvišu točku kada lice gledamo sprijeda (nos) te uzeti u obzir kako skidamo drvo. Vrlo je važno obratiti pažnju na godove i na tok drva kako ne bi došlo do pucanja. Periodično glavu izvadimo iz škrice i olovkom označimo mjesta na kojima je potrebno skinuti još drva. Veće površine skidamo dlijetom, oblikujemo rašpom te na kraju obrađujemo dremelom.

Fotografija 8. (vlastiti izvor)

Fotografija 9. (vlastiti izvor)

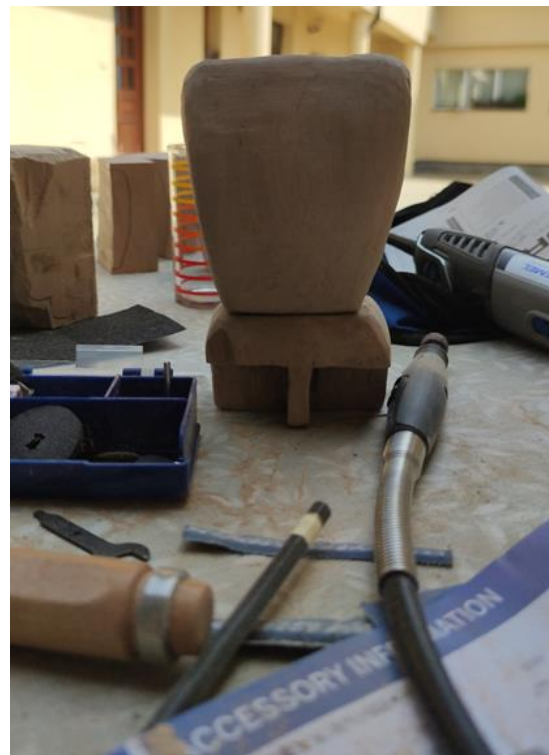

Nakon glave izrađen je torzo. Dimenzije drva prije obrade su 10 x 10 x 7 centimetara. Zbog oblika torza nešto je lakše obraditi drvo bez pucanja. U crtane su linije na drvu i prema njima se skidao višak. Prilikom obrade potrebno je pripaziti na ucrtane linije i ucrtavati ih iznova kako bi dobili željeni oblik. Ramena su nešto šira s obzirom na struk te je zbog toga potrebno ravnomjerno skidati drvo sa jedne i sa druge strane. Donji dio torza izrađen je kao zaseban dio kako bi lutka u struku bila pokretna. Dimenzije komada drva prije obrade su 10 x 8 x 6 centimetara. Nakon ucrtanih linija na drvu polako se skida dio po dio sa dlijetom. Komad je potrebno okretati i uspoređivati sa gornjim dijelom kako bi bili skladni. Udubljeni djelovi gdje dolaze noge obrađivali su se dlijetima i dremelom.

Fotografija 10. (vlastiti izvor)

Fotografija 11. (vlastiti izvor)

Noge su izrađene u tri dijela - bedra, potkoljenice i stopala. Ovim redom dimenzije komada drva prije obrade su 11 x 6 x 6 centimetara za bedra i 10 x 4 x 4 centimetara za potkoljenice. S obzirom da bedra jednim dijelom ulaze u donji dio torza potrebno je precizno odrediti mjere kako bi noge bile skladne. Na komade drva ucrtava se oblik bedra, sa sve četiri strane kvadra. S obzirom da se kod udova lutke sve radi dva puta potrebno je obratiti pažnju na sličnost dijelova. Oni ne moraju biti identični, ali bi trebali biti slični, pogotovo na dijelovima koji se kukicom spajaju na drugi dio. Potkoljenice su ucrtane na dva kvadra koji su sa svih strana

obrađivani dlijetom. Nakon skidanja viška materijala dlijetom bedra i potkoljenice su obrađene dremelom. Rašpa je korištena usporedno s dlijetima.

Fotografija 12. (vlastiti izvor)

Fotografija 13. (vlastiti izvor)

Stopala su napravljena od dva komada drva mjera 7 x 4 x 6 centimetara. Dlijetom se prvo skidao višak sa gornje strane stopala, zatim sa donje i na kraju sa bočnih strana pazeći na sužavanje kod prstiju. Detaljnija obrada je odrađena dremelom.

Ruke su izrađene iz dva dijela, nadlaktica i podlaktica sa šakom. Dimenzije komada drva prije obrade su 10 x 8 x 8 za nadlaktice, u ovom slučaju se iz jednog komada izrađuju obje nadlaktice i 12 x 5 x 5 centimetara za podlaktice i šake. Kod kompleksnijih lutaka šaka može biti posebno izrađena ili čak napravljena sa mehanizmom koji pokreće prste. Nadlaktica je vizualno u jednom dijelu, ali je sastavljena od dva dijela. Jedan dio, dio koji tvori lakat, je napravljen od drva, a gornji dio od tkanine koja je čavličima pričvršćena za drvo. Tkanina je pamučna i nije rastezljiva. Podlaktica i šaka napravljene su cijele od drva. Većinski dio se skidao dlijetom dok su detalji napravljeni dremelom. To se posebno odnosi na šaku jer je zamišljena kao šaka koja ima poluispružene prste.

Fotografija 14. (vlastiti izvor) **Fotografija 15.** (vlastiti izvor) **Fotografija 16.** (vlastiti izvor)

Tijekom izrade najčešće su se koristila dlijeta od 6 do 20 mm, drveni čekić i rašpa. Kod izrade lica korišten je i dremel kojim su se mogli preciznije izraditi detalji. Na svim djelovima u završnoj fazi obrade alatom koristio se i šmirgl papir.

Nakon što su svi dijelovi izrađeni premazani su tankoslojnim lazurnim premazom u nijasni hrasta te su nakon sušenja bili spremni za daljnu obradu. Sljedeći korak je bio oslikavanje lica pri čemu su se koristile akrilne boje koje zbog svoje plastičnosti dobro prijanjaju na drvo i ne tope se prilikom završnog lakiranja. Za izradu kose koristila se kudeljka koja je našivena šivaćom mašinom na pamučnu traku i pričvršćena čavlicima za glavu lutke. Važno je da pamučna traka nije nimalo elastična kako bi se kudeljka mogla pravilno pričvrstiti na glavu. Prije spajanja lutke sa križem svaki dio je premazam sjajnim lakom.

Fotografija 17(vlastiti izvor)

Fotografija 18. (vlastiti izvor)

Fotografija 19. (vlastiti izvor)

Na samoj lutki, na mjestima gdje će se povezivati sa križem, stavljaju se metalne kukice. Kukicama su redom od gore na dolje povezani: Glava - trup, donji dio torza - bedra, bedra - potkoljenice, potkoljenice - stopala. Metalnim kukicama su također povezane nadlaktice i podlaktice sa šakama. Gornji i donji dio trupa povezani su kožnim krpicama koje su za drvo, sa prednje i zadnje strane, pričvršćene čavlicima.

Fotografija 20. (vlastiti izvor)

Fotografija 21. (vlastiti izvor)

Nakon obrade svih dijelova koji čine lutku potrebno je izraditi marionetski križ pomoću kojega će se lutka pokretati. Za križ su potrebne tri drvene daščice i flaks nit. Križ je vodoravan, glavna vodilica je dužine 25 centimetara, veća poprečna 22 centimetra, a mala 18 centimetra. Debljina svih vodilica je 1 centimetar dok je širina kod glavne i veće poprečne 3 centimetra, a kod male 1,5 centimetar. Manja vodilica, koja dolazi sprijeda, je pokretna i stavljena na drveni čepić koji je fiksiran u glavnu vodilicu. Glavna vodilica na sebi, osim pomoćnih vodilica, sadržava nit za ruke s prednje strane, nit za ramena na središnjem dijelu te nit za trup koja se nalazi sa stražnje strane. Srednja vodilica sa svake strane nosi po jednu nit, one zajedno drže

glavu. Mala, pomična, vodilica povezana je sa koljenima. Sve niti koje povezuju lutku sa križem su napete, osim onih koje su povezane sa koljenima.

Fotografija 22. (vlastiti izvor)

Fotografija 23. (vlastiti izvor)

Fotografija 24. (vlastiti izvor)

Nakon što je lutka povezana sa marionetskim križem, u skladu sa idejom, oblačimo je. Haljina je napravljena od laganog materijala i jednostanog je kroja. Šivana je na šivaću mašinu i ručno. Na leđima je ušivena samoljepljiva (čičak) traka kako bi se lutka po potrebi mogla skinuti.

Fotografija 25. (vlastiti izvor)

Fotografija 26. (vlastiti izvor)

Gotova lutka povezana je nitima na križ, obučena i spremna za primjenu.

Fotografija 27. (vlastiti izvor)

7. ZAKLJUČAK

Lutka je važan predmet u svakodnevnom životu djeteta. Ona mu je ponajprije prijatelj a zatim pomagač, slušatelj i čuvar. U ovom odnosu nije samo dijete ono koje dobiva već i odgajatelj, odnosno odrasla osoba, koja putem lutke može doprijeti do djeteta te lakše razumijeti i upoznati njegov svijet. Lutka služi kao prijelazni objekt u danima adaptacije, kao prijatelj koji će saslušati i bez obzira na sve ostati tu, netko tko razumije dječje emocije te netko tko je razvnoopravan djeci. Osim što je posrednik između odraslih i djece, između djece također, ublažava i popravljja konfliktne odnose.

Prilikom obrazovanja odgajatelja vrlo je važno uvidjeti kako je usvajanje i upoznavanje kazališta, lutkarstva i same dramske umjetnosti vrlo važno. Potrebno je što više osobno napredovati na tome polju kako bi djeci mogli približiti dramsku umjetnost i sve što ona obuhvaća. Samostalna istraživanja kao i profesionalna usavršavanja na spomenutom području vrlo su poželjna.

Tijekom izrade vlastite lutke susrela sam se sa mnogim izazovima, od nabave materijala i prelijevanja ideje na papir do realizacije zamišljenog. Inicijalna ideja lutke vremenom se mijenjala i kristalizirala sve dok nije potpuno odgovarala mojim zamislima, htijenjima i mogućnostima. Nakon izrade mnoštva skica jedna je izabrana i, slijedeći opisane korake, postupno se približavao trenutak izrade. Tijekom dosadašnjeg školovanja susretala sam se s obradom drva, ali je izrada marionete predstavljala korak više u smjeru vlastitog kiparskog iskustva. Sama izrada lutke zahtijeva kreativnost, snalažljivost, strpljivost i preciznost te je samim time zahtjevala mnogo vremena i truda. Iskustvo izrade vlastite lutke samo je pojačalo želju za daljnjim obrazovanjem u tom smjeru, proširivanjem znanja i prakse te je stvorilo adekvatnu podlogu za interpretaciju izrade u vrtićkim uvjetima.

Možemo zaključiti kako je prisutnost lutaka, kao i lutkarstva samoga, u odgojno obrazovnim ustanovama u obostrano korisna, kako za dijete tako i za odgajatelja. Razvijajući afinitet prema lutkama i lutkarstvu odgajatelj višestruko profitira i ima priliku upoznati dijete na potpuno novim razinama.

8. LITERATURA

- Beaton, M. , B. (2001). *The Complete Book of Marionettes*. New York: Dover Publications.
- Bogner- Šaban, A. (1994). *Tragom lutke i Pričala : povijest međuratnog lutkarstva u Splitu, Osijeku i Dječje carstvo*. Zagreb : AGM.
- Brajša- Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj - Emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Glibo, R. (2000). *Lutkarstvo i scenska kultura*. Zagreb: Ekološki glasnik.
- Ivon, H. (2010). *Dijete, odgojitelj i lutka*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga.
- Jurkowski, H. *Povijest europskog lutkarstva. Od početka do kraja 19. stoljeća, 1. dio*. (2005). Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi.
- Korošec, H. (2004) *Neverbalna komunikacija i lutke.U: Lutka... divnog li čuda!* ur.E. Majaron, L. Kroflin. Zagreb: MČUK, 21-34.
- Kraljević, A.-A. (2003). *Lutka iz kutka*. Zagreb: Naša djeca, d.o.o., Zagreb.
- Miljak, A. (1996). *Humanistički pristup teoriji i praksi predškolskog odgoja, Model Izvor*, Velika Gorica – Zagreb: Persona.
- Paljetak, L. (2007). *Lutke za kazalište i dušu*. Zagreb: MČUK.
- Pokrivka, V. (1991). *Dijete i scenska lutka : priručnik za odgajatelje u dječjim vrtićima*. Zagreb : Školska knjiga.
- Spirin, V. (1997). *Hrvatski mitovi i legende: priče o bogovima*. Zagreb: Pegaz
- Tománek, A. (2006). *Podoby loutky*. Praha: Akademie múzických umění v Praze, Divadelní fakulta.
- Varl, B. (1991). *Lutke na koncu..* Zagreb : Međunarodni centar za usluge u kulturi.
- Varl, B. (2000). *Ručne lutke-ginjoli*, Zagreb : Međunarodni centar za usluge u kulturi.
- Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*. Zagreb : Leykam international.

Članci:

- Đerđ, Z. *Lik-lutka stalni i povremeni član odgojne skupine*. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Magistra Iadertina, Vol. 10. No. 1., 2015. str. 89-101 <https://hrcak.srce.hr/154217>.

- Šimunov, M. *Scenska lutka kao poticaj za stvaralaštvo studenata predškolskog odgoja*. // Metodčki obzori. - 2 (2007), 1(3) ; str. 141-154 https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=19444.
- Tomasović, J. *Lutka u odgoju i obrazovanju*, Školski vjesnik : časopis za pedagoški teoriju i praksu, Vol.65 No.Tematski broj Svibanj 2016.
- Županić Benić, M. *Izrada lutke na kocima- marionete*. Dijete, vrtić, obitelj, 16-17, 62-63 (2010), str. 40- 55. URL: <http://hrcak.srce.hr/file/184174>.

Fotografije:

- Fotografija 1 Preuzeto sa <http://www.knap.hr/centar/novost.asp?id=45>
- Fotografija 2 Preuzeto sa <https://images.app.goo.gl/Fm8FthJ8JmfggdKfA>
- Fotografija 3 Preuzeto sa <https://images.app.goo.gl/fL5rWpWMxnvGb4dG>
- Fotografija 4 Preuzeto sa <https://puccimanuli.com/products/jester-troll-marionette>
- Fotografija 5 (vlastiti izvor)
- Fotografija 6 (vlastiti izvor)
- Fotografija 7 (vlastiti izvor)
- Fotografija 8 (vlastiti izvor)
- Fotografija 9 (vlastiti izvor)
- Fotografija 10 (vlastiti izvor)
- Fotografija 11 (vlastiti izvor)
- Fotografija 12 (vlastiti izvor)
- Fotografija 13 (vlastiti izvor)
- Fotografija 14 (vlastiti izvor)
- Fotografija 15 (vlastiti izvor)
- Fotografija 16 (vlastiti izvor)
- Fotografija 17 (vlastiti izvor)
- Fotografija 18 (vlastiti izvor)
- Fotografija 19 (vlastiti izvor)
- Fotografija 20 (vlastiti izvor)
- Fotografija 21 (vlastiti izvor)
- Fotografija 22 (vlastiti izvor)
- Fotografija 23 (vlastiti izvor)
- Fotografija 24 (vlastiti izvor)

- Fotografija 25 (vlastiti izvor)
- Fotografija 26 (vlastiti izvor)
- Fotografija 27 (vlastiti izvor)

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.
